

ที่มา: แสดงการแต่งกายของผู้หญิงโพลว (กะเหรี่ยงโปว์) ภาพถ่ายโดย อุบลวรรณ ชัยมงคล เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2562

09

ทำความเข้าใจกะเหรี่ยงโปว์ผ่านทางการท่องเที่ยว วัฒนธรรมและชาติพันธุ์*

Dan Chang's Plow Karen People: Understanding Ethnic Group through Cultural and Ethnic Tourism

Received: September 22, 2021 | Revised: November 12, 2021 | Accepted: November 12, 2021

วารภรณ์ มนต์ไทรเวศย์**

นัฐวุฒิ สิงห์กุล***

Varapon Montrivade

Nattawut Singkul

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาวิจัย พลวัตชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงภาค ตะวันตกของไทย ระยะที่ 1 พื้นที่ศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี อุทัยธานี และนครสวรรค์ ชุดโครงการศึกษาวิจัย พลวัตของชุมชนชาติพันธุ์เพื่อการสร้างแผนที่วัฒนธรรมมีชีวิต ปีที่ 1 (พ.ศ. 2562)

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล: montrivade@yahoo.com

Assistant Professor, Department of Anthropology, Faculty of Archeology, Silpakorn University. email: montrivade@yahoo.com

*** อาจารย์ประจำภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล: tontawan_1@hotmail.com

Lecturer, Department of Anthropology, Faculty of Archeology, Silpakorn University. email: tontawan_1@hotmail.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความนี้คือ มุ่งตอบคำถามที่ว่า การท่องเที่ยววัฒนธรรม และชาติพันธุ์ที่จักไม่สร้างผลกระทบให้กับวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ควรเป็นเช่นไร เจ้าของวัฒนธรรมควรจัดการท่องเที่ยวเช่นไร และนักท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ควรท่องเที่ยวอย่างไร ผู้เขียนได้หยิบยกการทำตามเข้าใจ “กะเหรี่ยงโปว์ด่านช้าง” ผ่านการทำงานภาคสนามทางมานุษยวิทยาและกรอบคิดการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์มาเป็นวัตถุดิบในการบอกเล่าและหาคำตอบ ดังผลการศึกษาที่น่าสนใจ คือ การท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่จักไม่สร้างผลกระทบให้กับเจ้าของวัฒนธรรม ต้องได้รับความร่วมมือและตระหนักจากนักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นั่นคือ นักท่องเที่ยวควรตระหนักว่า 1) ชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มีนัยของการเป็นพื้นที่ส่วนตัว 2) นักท่องเที่ยวเป็นผู้ศึกษาความเหมือนและแตกต่างทางวัฒนธรรม และ 3) การท่องเที่ยวในพื้นที่ทางความเชื่อและพิธีกรรมต้องได้รับการอนุญาตจากเจ้าของวัฒนธรรม ส่วนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรตระหนักว่า 1) การพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์มิใช่แค่การค้า/ฟื้นฟูวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว 2) การเรียนรู้ในความเหมือนและแตกต่างทางวัฒนธรรม เป็นความหมายที่แท้จริงของการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ และ 3) การจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวต้องทำอย่างทันที

คำสำคัญ: กะเหรี่ยงโปว์ด่านช้าง, กลุ่มชาติพันธุ์, การท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์

A b s t r a c t

This article aims to establish the appropriate mode of cultural and ethnic tourism with less impact to the community, of tourism management by community members, and how the tourists should conduct themselves. The author emphasizes understanding Dan Chang's Plow Karen People through anthropology fieldwork and using cultural and ethnic tourism concepts as sources for developing a narrative and analysing the findings. The results have shown that appropriate cultural and ethnic tourism with minimal negative impact on the community is characterized by tourist cooperation and recognition that 1) the ethnic group need their personal space, 2) the tourists learn the similarities and differences between cultures, and 3) tourists ought to be permitted by the culture owner when it comes to tourism related to beliefs and rites. Whereas, other stakeholders have to be aware that; 1) the cultural and ethnic tourism development is not only to explore or renew the cultures for tourists' needs, 2) learning of the similarity and differences within cultures is the true definition of cultural and ethnic tourism, and 3) any negative impact of the tourism must be properly managed and solved in a timely manner.

Keywords: Dan Chang's Plow Karen People, Ethnic Group, Cultural and Ethnic Tourism

บทนำ

ในบริบทที่การท่องเที่ยว คือ ที่มาของรายได้เพื่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศ หลายชุมชนเปิดรับการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน และพยายามหาจุดเด่นจุดขายของพื้นที่/ชุมชนเพื่อชักจูงผู้คนให้เข้ามาท่องเที่ยว กอปรกับนโยบายของรัฐที่เคลื่อนไปในทิศทางที่มุ่งเน้นให้ชุมชน/ท้องถิ่น ค้นหาต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยว นับตั้งแต่ในอดีตที่มีการผลักดันในเรื่อง OTOP การท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์ มาจนถึงปัจจุบันในรูปแบบของชุมชนท่องเที่ยววิถี และในท่ามกลางความพยายามในการค้นหาต้นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ที่การท่องเที่ยว วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ได้กลายเป็นทางเลือกหนึ่งในการท่องเที่ยวของไทย การท่องเที่ยวดังกล่าวได้ถูกตั้งคำถามเป็นอย่างมาก ทั้งในเรื่องของความจริงแท้ สิ่งที่ต้องคำนึงถึง ความคาดหวังต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ฯลฯ ด้วยในทางหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวโดยมิได้วางแผนหรือพิจารณาความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ได้ทำให้ความเป็นส่วนตัวของผู้คนและชุมชนค่อยๆ เลือนหายไป ผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม/พื้นที่ท่องเที่ยวต้องเผชิญกับพฤติกรรมหรือท่าทีต่างๆ ของนักท่องเที่ยว ที่สะท้อนการไม่ได้เรียนรู้หรือทำความเข้าใจในวัฒนธรรมหรือพื้นที่ท่องเที่ยวมาก่อน ดังปรากฏในข่าวสารที่ชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในสถานที่ท่องเที่ยวได้สร้างความไม่พอใจให้กับเจ้าของวัฒนธรรม

แม้ประเทศไทยจะคุ่นชินกับการจัดการท่องเที่ยวและการเข้ามาของนักท่องเที่ยวมาเป็นระยะเวลายาวนาน แต่ก็ยังมีอีกหลายชุมชนหลายวัฒนธรรมที่ไม่เคยเปิดพื้นที่ให้การท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวจากภายนอกเข้าถึงหรือสัมผัสมาก่อน เมื่อชุมชนเหล่านี้เปิดรับการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ผลในทางหนึ่งของการไม่ได้วางแผนหรือพิจารณาความเสียหายต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น คือ การทำให้ผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว นั้น มีท่าทีต่อการเข้ามาของนักท่องเที่ยวในแง่มุมที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อการท่องเที่ยวเหล่านั้นเข้าไปสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ พิธีกรรมและความเชื่อ อันเป็นพื้นที่เฉพาะของผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ ความย้อนแย้งระหว่างการต้องการรายได้จากท่องเที่ยวและความไม่พอใจต่อการเข้ามาของนักท่องเที่ยวจึงเกิดขึ้น ซึ่งในมุมมองของผู้เขียนที่บ่อยครั้งได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นช่องทางในการทำความเข้าใจวิถีชีวิตของผู้คน ผู้เขียนมองว่าการท่องเที่ยวเพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ผ่านสายตาของผู้ศึกษาด้านมานุษยวิทยามีความเฉพาะที่น่าสนใจ ทั้งในมิติของความพยายามทำความเข้าใจความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่มีผลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ที่หมายรวมถึงการวิพากษ์และเสนอความเห็นให้กับบางสิ่งบางอย่างที่ควรถูกพูดถึง สายตาที่มุ่งมองในแนวทางนี้ได้นำผู้เขียนไปสู่คำถามที่มีต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ นั่นคือ ในบริบทที่การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้สำคัญของผู้คนทั้งในระดับประเทศ

และท้องถิ่น การท่องเที่ยวในทิศทางที่จะรักษาวัฒนธรรมและ/หรือไม่สร้างผลกระทบให้กับเจ้าของวัฒนธรรม ควรเป็นไปในทิศทางใด ยิ่งในบริบทของการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ เจ้าของวัฒนธรรมควรจัดการท่องเที่ยวในทิศทางใด และนักท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ควรท่องเที่ยวอย่างไร และเพื่อให้เข้าใจว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์เป็นเช่นไร ผู้เขียนจึงขอหยิบยก “สิ่งที่รู้” หรือ “ความเข้าใจที่มากขึ้น” จากการท่องเที่ยวหรือการเดินทางเพื่อไป “ศึกษาทำความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ในเขตพื้นที่อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี” มาเป็นภาพแทนของการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ผู้เขียนใช้ “การท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์” เป็นกรอบคิด และใช้การทำงานภาคสนามทางมานุษยวิทยาเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจกะเหรี่ยงโปว์ อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งการทำงานภาคสนามและเรียบเรียงข้อมูลตั้งแต่เดือนธันวาคม 2561-สิงหาคม 2562

การท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์: พัฒนาการ ความหมาย และสถานการณ์

ในบริบทที่ “ความเป็นไทย” หรือ “วัฒนธรรมไทย” คือ หนึ่งในจุดขายที่ทำให้ผู้คนจากทั่วทุกมุมโลกต่างเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากกว่า 50 ปี (การจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2503) และทำให้องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวในประเทศไทยได้รับการพัฒนาขึ้น จนกลายเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ และในระหว่างทางที่การท่องเที่ยวเติบโตขึ้น “ความเป็นไทย” หรือ “วัฒนธรรมไทย” ก็ได้รับการปรับเปลี่ยน พื้นฟู และประกอบสร้างขึ้นใหม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประเทศไทยยังคงมีต้นทุนทางวัฒนธรรม ทั้งใหม่และเก่า ที่สามารถนำไปใช้สนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และเพื่อให้มีความเข้าใจต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่ขาย “ความเป็นไทย” และในปัจจุบันได้ขยายขอบเขตไปสู่การท่องเที่ยววัฒนธรรมในวัฒนธรรมย่อยอื่นๆ

อาทิ ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ปรากฏมีและได้รับการฟื้นฟูขึ้น

ปัจจุบัน ทิศทางการท่องเที่ยวของไทยเปลี่ยนไปสู่การท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจวิถีชีวิตผู้คนในสังคมต่างๆ มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จะสัมพันธ์กับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวตามกระแสโลกที่เคลื่อนไปสู่การท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติและความสะดวกสบายในวัฒนธรรมที่แตกต่าง ที่เติมเต็มความสุขทางกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ เช่น การท่องเที่ยววัฒนธรรม (cultural tourism) ที่ให้ความสำคัญกับการเข้าไปสัมผัสชีวิตของผู้คนในพื้นที่และวัฒนธรรมที่แตกต่าง ATLAS Cultural Tourism Research Project (2009) กล่าวว่า ในเชิงแนวคิด “การท่องเที่ยววัฒนธรรม” คือ การเคลื่อนย้ายของผู้คนสู่ความดึงดูดทางวัฒนธรรมห่างไกลจากถิ่นฐานที่อยู่เดิมๆ ของพวกเขา สิ่งนี้คือความตั้งใจแสวงหาประสบการณ์และข้อมูลใหม่เพื่อเติมเต็มความต้องการทางวัฒนธรรมของพวกเขา ส่วนในเชิงเทคนิค “การท่องเที่ยววัฒนธรรม” คือ การเคลื่อนย้ายผู้คนสู่ความดึงดูดทางวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะ ดังเช่นพื้นที่มรดก, การแสดงทางศิลปะและวัฒนธรรม, ศิลปะและการละคร ที่อยู่นอกที่อยู่อาศัยของพวกเขา ขณะที่ Stebbins (1996) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจจากการแสวงหาและมีส่วนร่วมในประสบการณ์ทางวัฒนธรรมใหม่ๆ ในแนวคิด ไม่ว่าจะด้วยความงาม, ปัญญา, อารมณ์, หรือจิตใจ (Csapó 2012: 205-206) ด้าน World Tourism Organization (2012) ก็ได้นิยามการท่องเที่ยววัฒนธรรมไว้ว่า การเดินทางที่มีเป้าหมายหลักหรือสิ่งที่เกิดพร้อมกัน คือ การเยี่ยมชมพื้นที่และเหตุการณ์ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ทำให้สิ่งเหล่านั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (Nature and characteristics of cultural tourism 2016) กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และ ศรัณยา แสงลี้มสุวรรณ (2555) กล่าวว่า การท่องเที่ยววัฒนธรรมมีความพิเศษ ตรงที่นักท่องเที่ยวจะเน้นที่การศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สถานที่ดังกล่าวจะมีการบอกเล่า

เรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งนอกเหนือจากสถานที่แล้ว เทศกาลและงานฉลอง รวมไปถึงสินค้าพื้นเมืองในพื้นที่ต่างๆ เช่น ประเพณีวันสารทเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราช ประเพณีลากพระและประเพณีปล่อยเต่าของจังหวัดพังงา ประเพณีบุญบั้งไฟ ลำปางรองและประเพณีบุญหัวมันใหญ่ของจังหวัดบุรีรัมย์ จัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน (กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และ ศรีนยา แสงลิ้มสุวรรณ 2555: 140)

ภาพเฉพาะของการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับความเป็นชาติพันธุ์ การศึกษาของ สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ (2556) กล่าวว่า การท่องเที่ยวชาติพันธุ์ อันเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการแสวงหาประสบการณ์ตรงกับชุมชนชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างไปจากตน การท่องเที่ยวชาติพันธุ์จึงมักจะมีรูปแบบที่ต่างไปจากการท่องเที่ยวทั่วไป คือ มักจะเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้พำนักและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์เป็นเวลานานพอที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสัมผัสชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตนสนใจได้อย่างเต็มรูปแบบ หรือสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือพื้นที่ที่ไม่สะดวกให้นักท่องเที่ยวมาอยู่อาศัยด้วยเป็นเวลานาน ก็จะมีการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของการทัศนศึกษาในระยะเวลานสั้นๆ เช่น มีการจัดการเที่ยวชมและร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น เป็นการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมที่ต่างออกไปผ่านการทัศนศึกษา และการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีขึ้นในชุมชน แม้การท่องเที่ยวชาติพันธุ์จักเป็นแหล่งที่มาของรายได้ของชุมชนและประเทศที่มีวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย แต่ถ้าวการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ไม่มีมาตรการรองรับการจัดการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ที่เหมาะสม การท่องเที่ยวชาติพันธุ์อาจส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกับชุมชนได้ โดยอาจมีผลให้

สังคมและชุมชนท้องถิ่นเสียสมดุลได้ งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ ในระยะแรกเริ่มของการมีการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ ได้กล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ที่มักจะเป็นไปในทางลบ คือ มีการเพิ่มมูลค่าของวัตถุทางวัฒนธรรม หรือวัตถุชาติพันธุ์เพื่อการค้า หรือมีการประดิษฐ์วัตถุ สิ่งของ หรือการแสดงในรูปแบบต่างๆ ขึ้น เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบต่อวิถีทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งในด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ และการอนุรักษ์ความเป็นชาติพันธุ์ ตามวิถีเดิม และถือว่าเป็นการทำลายความดั้งเดิม (authenticity and originality) เป็นการสร้างมลภาวะที่ทำให้เกิดการเสื่อมสลาย และถดถอยของอัตลักษณ์ชุมชน Van den Berghe (1992) กล่าวถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวชาติพันธุ์ว่า เป็นสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกับสวนสัตว์มนุษย์ (Human zoo) กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ดังกล่าวรู้สึกว่าเป็นส่วนตัวของตนเองได้ถูกรุกรานและทำลาย กลุ่มชาติพันธุ์กลายเป็นเป่าสายตาและถูกถ่ายรูปโดยไม่ได้รับอนุญาต นอกจากนี้การเข้ามาของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่างถิ่นได้ส่งผลกระทบต่อลูกหลานของเขาในหลายด้าน ทั้งในพฤติกรรมและความคิด อย่างไรก็ตาม ยังมีงานวิจัยที่รายงานว่า การท่องเที่ยวชาติพันธุ์มีผลกระทบในทางบวก เช่น เป็นการสร้างรายได้ ส่งเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน นอกจากนี้ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี เป็นการช่วยส่งเสริมสนับสนุน และสร้างความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งยังอาจช่วยให้เกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เอง ซึ่งจะนำไปสู่การสืบสาน พิธีกรรม และอนุรักษ์ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรมที่อาจจะสูญหายไปไว้อีกด้วย (สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ 2556: 41-42)

ขวัญ วงษ์วิภาค (2559) กล่าวว่า การท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ คือ การท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ในความจริงแท้ในวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะ และสิ่งที่เป็นหัวใจของการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะดัง

กล่าว (ที่หมายรวมถึงการจัดการวัฒนธรรม) คือ 1) ศักยภาพในการรองรับ (carrying capacity) ที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ (space) ที่มีอยู่ การพร้อมรับของพื้นที่ท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชม 2) ความจริงแท้ (authenticity) ด้วยในแต่ละสังคมวัฒนธรรม แบบแผนวัฒนธรรมที่ปรากฏมีมาแต่อดีต มีความหมายและความสำคัญกับผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ความจริงแท้ของพฤติกรรมที่แสดงออกมาในการดำรงชีวิต ในการประกอบพิธีกรรม มีความหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ หากแต่การเฟื่องฟูขึ้นของการท่องเที่ยวที่ขยายความโดดเด่นทางวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในการเป็นส่วนหนึ่งในแบบแผนการดำรงชีวิตหรือการประกอบพิธีกรรม ได้มีส่วนทำให้ความจริงแท้ในชีวิต/ความเชื่อและพิธีกรรมของเจ้าของวัฒนธรรมถูกกลดทอนหรือบิดเบือนไป และ 3) ความยั่งยืน (sustainability) เมื่อการท่องเที่ยวไม่มีความจริงแท้ ความยั่งยืนก็จะไม่เกิดขึ้น สิ่งนี้ต้องตั้งคำถามกลับไปหากลุ่มชน/เจ้าของวัฒนธรรมว่า ต้องการดำรงความเป็นวัฒนธรรมที่มีความหมายกับตนเอง และชุมชนต่อไปหรือไม่ หากยังคงมองวัฒนธรรมเป็นเพียงสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ความเสียหายต่างๆ ก็อาจเกิดขึ้นกับวัฒนธรรมและชุมชน ความยั่งยืนจากการใช้วัฒนธรรมเป็นต้นทุนในการพัฒนาชีวิตและชุมชนก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ ส่วนของนักท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ก็มีสิ่งที่ควรคำนึงและให้ความสำคัญ นั่นคือ การดำรงชีวิตของผู้คนในวัฒนธรรมที่แตกต่างไม่ใช่เรื่องสนุกสนาน แม้ความหมายของการท่องเที่ยวที่รับรู้กันโดยทั่วไป คือ พักผ่อน การแสวงหาความสุข ด้วยการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์มีนัยของการออกเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้และความเข้าใจจากวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากถิ่นฐาน/วัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวคุ้นเคย นักท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์จึงต้องจัดวางท่าทีของตนในฐานะผู้แสวงหาความรู้ ซึ่งนั่นทำให้นักท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ควรเตรียมตัวในเรื่องของ 1) การแสวงหาความรู้ในเรื่องพื้นที่หรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะเข้าไปศึกษาหรือท่องเที่ยว 2) นักท่องเที่ยวต้องได้รับการ

อนุญาตให้เข้าไปในพื้นที่เหล่านี้ และ 3) ในความต่างทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวไม่ควรวิพากษ์วิจารณ์ต่อพิธีกรรมหรือความเชื่อที่ไม่คุ้นเคย เพราะสิ่งที่นักท่องเที่ยวเข้าไป ‘ดู’ คือ ชีวิตของผู้คน/กลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีแบบแผนการใช้ชีวิตเฉพาะตัว วัฒนธรรมเหล่านั้นถูกสร้างขึ้นมาในแบบที่เหมาะสมกับชีวิตของพวกเขา นักท่องเที่ยวต้องดูเพื่อเข้าใจ หากสงสัยก็สามารถสอบถามเพื่อทำความเข้าใจ วิเคราะห์สาระสำคัญ ที่ไม่ใช่การมองบวกหรือลบ แต่คือมองอย่างเข้าใจ (ชนัญ วงษ์วิภาค 2559)

ความเป็นกะเหรี่ยงโปว์ด่านช้าง : ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว¹

กะเหรี่ยงโปว์ด่านช้างเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นพื้นที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ด้วยเป็นพื้นที่เปิดในระดับหนึ่งที่เปิดรับการพัฒนารูปแบบต่างๆ ที่รวมถึง “การท่องเที่ยว” ดังกรณีของกะเหรี่ยงโปว์บ้านห้วยหินดำ ที่มีการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนบ้านห้วยหินดำ” ขึ้น เพื่อรองรับการท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต่อยอดมาจากการทำงานของ “กลุ่มสตรีกะเหรี่ยงทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านห้วยหินดำ” ที่มีมาก่อน ศูนย์การเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ฯ นี้ สนับสนุนให้กะเหรี่ยงโปว์บ้านห้วยหินดำเรียนรู้และทำโฮมสเตย์ที่เน้นการศึกษาและทำความเข้าใจวิถีชีวิตแบบกะเหรี่ยง อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ก็เคลื่อนเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น กะเหรี่ยงโปว์ในด่านช้างยังคงมีอำนาจต่อรองหรือกำกับทิศทางของการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามความต้องการของเจ้าของวัฒนธรรม หนึ่งในนั้น คือ การเลือกสรรนักท่องเที่ยวหรือผู้คนที่ต้องการเข้าไปศึกษา/ทำความเข้าใจวัฒนธรรมและความเป็นชาติพันธุ์ของโปว์ด่านช้าง เช่นที่ผู้เขียนจักได้หยิบยก/นำเสนอบาง

¹ดูเพิ่มเติมที่ นัฐฉา สิंहกุล และ วราภรณ์ มนต์ไทรเวศย์, พลวัตชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงภาคตะวันตกของไทย ระยะที่ 1 พื้นที่ศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี อุทัยธานี และนครสวรรค์ (กรุงเทพฯ: ชุดโครงการศึกษาวิจัยพลวัตของชุมชนชาติพันธุ์เพื่อการสร้างแผนที่วัฒนธรรมมีชีวิต ปีที่ 1 (พ.ศ.2562), 2562), สนับสนุนทุนวิจัยโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ส่วนของความเป็นกะเหรี่ยงโปรว์ด้านข้างที่ได้เรียนรู้ ผ่านการเดินทางท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ดังนี้

ใคร คือ กะเหรี่ยงโปรว์ด้านข้าง

กะเหรี่ยงในประเทศไทยเดิมมีอยู่ด้วยกัน 4 กลุ่มใหญ่ คือ กะเหรี่ยงสะกอ กะเหรี่ยงโป กะเหรี่ยงคะยา(แบรหรือบเว) และกะเหรี่ยงตองสุ (ตองตูหรือปาโอ) กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคตะวันตกส่วนใหญ่เป็นกะเหรี่ยงโปและกะเหรี่ยงสะกอ กล่าวกันว่า ถิ่นฐานเดิมของชาวกะเหรี่ยงอยู่ในทิเบตตะวันตก เข้ามาตั้งอาณาจักรอยู่ในจีนเมื่อ 733 ปีก่อนพุทธกาลหรือประมาณ 3,238 ปีล่วงมาแล้ว หลังจากถูกจีนรุกราน จึงพากันหนีมาอยู่บริเวณแม่น้ำแยงซีเกียง ต่อมาเกิดปะทะกับชนชาติไทยจึงถอยร่นมาอยู่ตามลำน้ำโขง และแม่น้ำสาละวินในเขตพม่า ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ (2518) กล่าวถึงกะเหรี่ยงในประเทศไทยไว้ว่า “กะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในประเทศไทยก่อนที่ชนชาติไทยจะเคลื่อนย้ายลงมาสู่แหลมสุวรรณภูมิ แต่มีจำนวนเล็กน้อย” สมภพ ลาขโรจน์ (ม.ป.ป.) การอพยพครั้งสำคัญของกะเหรี่ยงเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าอลองพญา กษัตริย์พม่าทำสงครามกับพวกมอญ พวกมอญพ่ายแพ้พม่าถูกทหารพม่าฆ่าฟันล้มตายเป็นจำนวนมาก กะเหรี่ยงซึ่งเป็นมิตรกับมอญได้ให้ที่หลบภัยแก่พวกมอญ และกะเหรี่ยงเกรงภัยจากพม่าจึงอพยพหลบหนีตามพวกมอญเข้าสู่ไทยตั้งแต่นั้นมา และได้อพยพเข้าสู่ไทยครั้งใหญ่อีกครั้งในสมัยที่อังกฤษยึดพม่าได้ กะเหรี่ยงไม่ยอมอ่อนน้อมต่ออังกฤษจึงถูกปราบปรามจนต้องหนีแตกข่านเข้าสู่ไทย จากนั้นต่างก็แยกย้ายกันหาที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ในประเทศไทย โดยแบ่งเป็นสองสาย สายหนึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่ทางใต้ คือ จังหวัดกาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบุรี อีกสายหนึ่งตั้งรกรากอยู่ทางตะวันตกของจังหวัดแม่ฮ่องสอนตลอดจากทางเหนือไปทางใต้ คือ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน ตาก จนถึงจังหวัดกาญจนบุรี **ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี** (2539) กล่าวว่า ชาวกะเหรี่ยงที่อพยพข้ามมาฝั่งไทยนั้น พวกหนึ่งได้เดินทางไกลไปกับมอญจนถึงสุพรรณบุรี ราชบุรี และอุทัยธานี ขณะที่กะเหรี่ยง

อีกกลุ่มหนึ่งปักหลักอยู่ในบริเวณป่าแถบจังหวัดกาญจนบุรีและตาก สำหรับกะเหรี่ยงที่อยู่ทางภาคตะวันตกในแถบจังหวัดตาก กาญจนบุรี อุทัยธานี ราชบุรี และสุพรรณบุรี ส่วนใหญ่เป็นชาวโพล่งหรือกะเหรี่ยงโป หลังจากนั้นก็มีการอพยพเป็นครั้งคราวจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (สมทรง บुरुขพัฒนา และคณะ 2554: 59-58)

กะเหรี่ยงโป, โปว์ หรือโพล่งในอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่อพยพมาจากอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี (ชุมชนกะเหรี่ยงดั้งเดิม) อำเภอด่านช้างเป็นอำเภอเดียวในจังหวัดสุพรรณบุรี ที่มีกะเหรี่ยงโปว์ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน และพบแคในตำบลวังยาวและตำบลองค์พระเท่านั้น โดยตำบลวังยาวพบที่บ้านกล้วย บ้านป่าผาก บ้านตะเพินคี่ บ้านห้วยหินดำ และบ้านใหม่วังยาว ส่วนตำบลองค์พระพบที่บ้านทุ่งมะกอก (สมทรง บुरुขพัฒนา และคณะ 2554: 117, 179, 253)

การอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทย มีเรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมาว่า “ผู้เสล่า”² เดิมอยู่ที่ห้วย ทนไม่ได้ที่ถูกพม่าและมอญรังแกอยู่เสมอ จึงรวบรวมคนทั้งเด็กและคนชรา ออกเดินทางขึ้นไปเขาตะนาวศรี ระหว่างการเดินทางพม่าเองก็นำกองทัพออกติดตามจนทำให้ผู้เสล่าเดินทางไปถึงสันเขาตะนาวศรีซึ่งเป็นพรมแดนกันระหว่างไทยและพม่า ผู้เสล่าและคนอื่นๆ ตัดสินใจเดินเลาะตามห้วย จนถึงแควน้อย สังขละบุรี พอถึงแควใหญ่จึงพักแรมอยู่บนเขา เมื่อตัดสินใจจะอาศัยอยู่ที่นั่นจึงเดินทางเข้าไปขอพบพระเจ้าแผ่นดินของไทย ซึ่งคนตามประวัติศาสตร์โปว์ไม่ทราบชื่อของพระเจ้าแผ่นดินในชวงนั้น ทราบแต่ว่าท่านเป็นคนที่ไว้ผมมวยข้างหน้า และมีผ้าคาดผมโดยผู้เสล่าเล่าให้พระเจ้าแผ่นดินฟังถึงความเดือดร้อนที่พบเจอและขอที่พึ่งพิง แม้พระเจ้าแผ่นดินจะไม่รู้จักพม่าและมอญ แต่อนุญาตให้โปว์อาศัยอยู่ในแผ่นดินได้โดยมีข้อจำกัดว่าต้องอยู่ในป่าเท่านั้น เมื่อได้ความดังนั้นผู้เสล่า

² กะเหรี่ยงโปว์ เชื่อว่า “ผู้เสล่า” คือ ผู้นำกะเหรี่ยงโปว์อพยพออกจากประเทศพม่า เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

จึงกลับไปบอกพี่น้องของตนเอง และพากันอพยพไปที่ลำตะเพิน และมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตะเพินคี และแยกย้ายกันอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

โปว์ในอำเภอด่านช้าง ประกอบด้วยโปว์ด้ายเหลืองและโปว์ด้ายขาว โปว์ด้ายเหลือง เป็นกลุ่มที่มีมากในพื้นที่และเป็นกลุ่มที่เรียกได้ว่าอยู่ใน “ลัทธิเจ้าวัด” เนื่องจากตามความเชื่อจะมีผู้นำทางความเชื่อเรียกว่า “เจ้าวัด” โปว์กลุ่มนี้เชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา ลัทธิเจ้าวัด และคำสอนของบรรพบุรุษ พวกเขาเชื่อในศีล 5 และการไม่เบียดเบียนสัตว์ใหญ่ เชื่อว่าการทำผิดจะส่งผลทำให้เกิดบาปใหญ่ นอกจากนี้ยังเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ เห็นได้จากการบูชาแม่โพสพ (พื๋อโหย่ว), การบูชาแม่พระธรณี, การบูชาแม่คงคา, การไหว้เตาไฟสำหรับทำอาหารและเครื่องมือเครื่องมือในการทำอาหารและการเกษตรในประเพณีกินข้าวใหม่, โปว์ด้ายเหลืองกับการปักสะดึง เช่น การปักสะดึงไว้นอกบ้านในแนวเดียว/เหนือหัวนอนของเจ้าบ้านและต้องอยู่ใต้แนวชายคาบ้าน หรือปักสะดึงและวางเครื่องบูชาไว้ตามริมลำห้วยและพื้นที่เกษตรกรรม, และการค้าต้นไม้เพื่อต่อชีวิต เป็นต้น รวมถึงความเชื่อและศรัทธาในคริสต์ศาสนาของโปว์ที่ปรากฏ ณ บ้านห้วยหินดำ ส่วนโปว์ด้ายขาว เป็นกลุ่มที่พบน้อยในพื้นที่ โปว์ด้ายขาวมีข้อปฏิบัติแบบโปว์ด้ายเหลือง คือ ต้องรักษาศีล 5 แต่ว่าจะไม่มีการนับถือเจ้าวัดเหมือนกับโปว์ด้ายเหลือง เนื่องจากการนับสายตระกูลของโปว์เป็นการนับญาติข้างฝ่ายหญิง เมื่อมีการแต่งงาน ฝ่ายชายจะต้องแต่งงานฝ่ายหญิงอาศัยอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิง และยึดถือความเชื่อตามฝ่ายหญิง ข้อมูลภาคสนามชี้ให้เห็นข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ โปว์ด้ายขาวในพื้นที่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นโปว์ด้ายเหลืองจากการแต่งงานกับฝ่ายหญิงโปว์ด้ายเหลืองในพื้นที่ด่านช้าง โปว์ที่เคยถือด้ายขาวนั้นส่วนหนึ่งเป็นกะเหรี่ยงนอกหรือกะเหรี่ยงจากพม่าที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทย เคยตั้งถิ่นฐานและอพยพมาจากจังหวัดตาก (ลัดดาวัลย์ ปัญญา 2562; สุดา กองแกง 2562; วันดี เมืองแก่น 2562)

ด้ายเหลืองกับพิธีไหว้เจดีย์

โปว์ด้ายเหลืองแต่เดิมนับถือความเชื่อตามแบบอย่างบรรพบุรุษที่อพยพมาจากประเทศพม่า ที่นับถือผีประจำสายตระกูลและใช้ฮ้อน ใช้ปลา เช่นผี แต่เนื่องจากความยุ่งยากในการปฏิบัติตามพิธีกรรม ทำให้โปว์กลุ่มนี้เกิดความเบื่อหน่ายในลัทธิเดิมนั้น ประกอบกับระยะนั้นมีโปว์มาจากประเทศพม่าเป็นฤๅษี เดินทางเข้ามาในบริเวณที่โปว์กลุ่มนี้อยู่ และได้ทราบความรู้สึกดังกล่าวของโปว์ จึงได้ร่วมกันเป็นผู้นำในการตัดขาดจากความเชื่อถือเดิมา ถูกลัทธิธรรมเนียมใหม่ โดยยึดเอาแม่พระธรณีหรือแผ่นดินเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โปว์ด้ายเหลืองจึงมีการปฏิบัติตามแบบขนบธรรมเนียมประเพณีที่กำหนดขึ้นและศีล 5 ในพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ โดยมีสัญลักษณ์เป็นตัวแทนของพระแม่ธรณีคือ “เจดีย์”³ เป็นพยาน และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพบูชาของโปว์ด้ายเหลือง อีกทั้งจะต้องมีพิธีทำบุญไหว้เจดีย์ประจำปี โดยจะเริ่มทำในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 5 เป็นต้นไป นับเป็นระยะเวลา 3 วัน ในช่วงวันท้ายๆ ของงานเจดีย์จะมีการให้เจ้าวัดผูกข้อมือให้แก่อโปว์ด้ายเหลืองอีกด้วย พิธีไหว้เจดีย์และผูกข้อมือด้ายเหลือง โปว์เชื่อว่าหากได้บูชาเจดีย์และผูกข้อมือรับขวัญ จะทำให้ชีวิตทั้งปีอยู่ดีมีสุข เก็บเกี่ยวผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย โปว์ด้ายเหลืองให้ความสำคัญกับเจดีย์และเข้าร่วม “พิธีไหว้เจดีย์” ที่จัดขึ้นทุกปีในช่วงเดือน 5 (เมษายน) ในพื้นที่อำเภอด่านช้าง พิธีไหว้เจดีย์จัดขึ้น ณ บ้านเจ้าวัด ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านกล้วย ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี โปว์ด้ายเหลืองส่วนใหญ่ในจังหวัดสุพรรณบุรี และบางส่วนของจังหวัดอุทัยธานีและจังหวัดกาญจนบุรีต่างเดินทาง

³เจดีย์ในความเชื่อและพิธีกรรมของกะเหรี่ยงโปว์ ต่างไปจากเจดีย์ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างถาวรที่ปรากฏในศาสนาพุทธในการรับรู้/เข้าใจในวัฒนธรรมไทย เจดีย์ของกะเหรี่ยงโปว์เป็นสิ่งก่อสร้างกึ่งชั่วคราวตั้งอยู่ในบ้านของเจ้าวัด ไม่ใช่เจดีย์ที่สร้างขึ้นถาวร องค์ประกอบส่วนใหญ่สร้างจากไม้ไผ่ ทุกๆ ปีก่อนพิธีไหว้เจดีย์จึงต้องมีการเปลี่ยนไม้ไผ่ที่ผุพังไป เจดีย์เป็นกองทรายที่ก่อขึ้นและมีกรอบล้อมรอบ กลางกองทรายมีสะดึง (ฉัตร) 3 ชั้นปักไว้ รอบเจดีย์มีสะดึง (ฉัตร) 3 ชั้นตั้งอยู่ทั้ง 4 ด้าน ถัดออกมามีการล้อมรั้วด้วยรั้วไม้ไผ่เตี้ยๆ มีทางเข้าสองทางแยกระหว่างทางเข้าของผู้หญิงและผู้ชาย นอกรั้วมีเสาหลักใหญ่ตั้งอยู่เป็นพื้นที่ตั้งน้ำขม้น ส่วนสะดึงที่ชาวบ้านนำมาช่วยงานจะเป็นสะดึง (ฉัตร) 1 ชั้น

ทางมาเข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าว “พิธีไหว้เจดีย์” แบ่งออกเป็น 3 วัน คือ วันเตรียมงาน วันอาบน้ำเจ้าวัด และวันนำค้ายเหลียงไปวางที่เจดีย์

สำหรับเจดีย์นั้นไม่เพียงแต่มีที่บ้านของเจ้าวัดอย่างเดียว โปว์ค้ายเหลียงจะสานไม้ไผ่ทำเป็น สะเด็ง (ฉัตร) ตั้งไว้ตรงหัวนอนของหัวหน้าครอบครัว เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเจดีย์ ข้อปฏิบัติของเจ้าวัดหรือผู้นำทางความเชื่อ/ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม มีความเคร่งครัดอย่างมาก นั่นคือต้องถือศีล 5 ห้ามบริโภคเนื้อสัตว์ที่เลี้ยงไว้เอง แต่ไม่ห้ามกับเนื้อสัตว์ป่าที่ล่ามาได้ เจ้าวัดต้องแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายสีขาวเท่านั้น และต้องสวดมนต์ กรวดน้ำให้แก่พระแม่ธรณี ณ ที่เจดีย์ ทุกวันพระขึ้นแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ เพื่อเป็นการแผ่ผลบุญกุศลของการประพฤติปฏิบัติให้แก่สรรพสัตว์ทั่วไป และเป็นการยืนยันถึงพันธะสัญญาที่มีต่อแม่พระธรณี ข้อปฏิบัติที่เคร่งครัดนี้ทำให้ไม่ค่อยมีโปว์คนใต้อยากเป็นเจ้าวัดนัก หากแต่ในความเชื่อของโปว์ การ “เกิดเจ้าวัด” สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้เลือก แม้ไม่ใต้อยากเป็นแต่ถ้าถูกเลือกแล้วก็ต้องเป็น ส่วนสัญญาณที่บ่งบอกว่าคนผู้นั้นต้องเป็นเจ้าวัดต่อจากเจ้าวัดองค์ก่อนๆ ที่เสียชีวิตไป ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับความเจ็บป่วยหรือความผิดปกติในร่างกายที่เกิดขึ้นกับคนที่ถูกเลือกหรือลูกหลาน กรณีทำผิดข้อปฏิบัติและข้อห้าม โปว์เชื่อว่ามิสัญญาณที่เตือนให้รู้ว่าตนเองได้ทำผิดข้อปฏิบัติและข้อห้ามต่างๆ เช่น ลูกไม่สบายหรือตนเองไม่สบาย โดยไม่ทราบสาเหตุ หรือรักษาตัวอย่างไรก็ไม่หาย เมื่อรู้ตัวว่าทำผิดข้อปฏิบัติก็ต้องไปขอขมากับเจ้าวัด มีการทำบุญและสวดภาวนาผิดกับเจ้าวัด เจ้าวัดจะทำพิธีให้แก่ผู้ที่ทำผิดจนหายจากอาการไม่สบาย (สุดา กองแกง 2562; วันดี แก่นเมือง 2562)

อาหารโปว์

อาหารในแต่ละมื้อของโปว์ ประกอบด้วย ข้าว น้ำพริก และผักต้ม น้ำพริกต้องใช้น้ำข้าวด้วย ในอดีต เวลาหุงข้าวจะเก็บน้ำข้าวไปทำน้ำพริก แต่ถ้าเป็นแกงจะใส่ข้าวคั่วที่คั่วให้หอม พืชผักที่ใช้ทำอาหาร อาทิ ละว้าตีเมียมะเขือเทศลูกเล็ก (ตำวคะมิซา) แดงกะเหรียง (แดงรูปทรงไข่ไก่) แดงส้ม ต้น

คุณ ผักแพว ผักชีใบเลื่อย ใบชะพลู มะเขือพวง พริกกระเหรียง ก็เป็นผักที่หาได้ตามธรรมชาติ จากไร่หมุนเวียน แปลงผักใกล้บ้าน และตามริมลำห้วย น้ำพริกบางอย่างก็มีการใส่ปลาร้าที่ชาวบ้านหมักเอง เรียกว่า “ชะงั้งสำวาย” แกลงบางอย่างใส่ “ข้าวเป็อ” ซึ่งเป็นข้าวสารที่แช่น้ำให้เปื่อยแล้วทิ้งแห้งไว้จนเป็นผงแป้ง โปว์จะนำผงข้าวเป็อที่ได้ไปเป็นเครื่องปรุงรสอาหารให้มีความหอมมัน และนำน้ำที่ได้จากการแช่ข้าวเป็อไปทำแกง ในงานต่างๆ ยกเว้นงานศพ กระเหรียงนิยมทำ “ขนมจีน (ชะโน่)” เป็นอาหารในงานเลี้ยง โปว์เล่าว่า เมื่อก่อนแต่ละบ้านจะทำขนมจีนกินเองแต่ปัจจุบันสามารถหาซื้อเส้นขนมจีนได้หรือใช้เส้นแห้งซึ่งนำเข้าจากพม่า การทำเส้นขนมจีนจึงเริ่มหายไปจากชุมชน ดังนั้น หากมีกิจกรรมสำคัญในชุมชน เช่น พิธีไหว้เจดีย์ โปว์จึงอยากให้มีการทำเส้นขนมจีนเอง เพื่อเป็นการสืบทอดให้รุ่นลูกหลานได้ดูและทดลองทำ อีกทั้งเส้นขนมจีนที่ทำเองรสชาติอร่อยกว่าที่มีขายตามตลาด

ขนมหรือของกินเล่นของกระเหรียงโปว์มีความหลากหลาย วัตถุประสงค์เป็นของที่ทำได้ตามธรรมชาติ พิษพรรณที่ขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่ปลูกไว้ตามไร่ข้าว อาทิ ขนมกล้วย ข้าวต้มมัด หมี่สี (ทองเ็ยะ) กรณีของหมี่สี ขนมดังกล่าวมีความสำคัญเพราะเป็นขนมที่ใช้ในงานพิธี เช่นในงานแต่งงาน ฝ่ายชายจะใส่ขนมหมี่สีไว้ในย่ามที่สะพายติดตัวมาเพื่อเข้าพิธีแต่งงาน ในประเพณีไหว้ข้าวใหม่หรือพิธีไหว้เจดีย์ก็มีการทำขนมหมี่สีเข้าร่วมในงานพิธี หมี่สีทำมาจากข้าวเหนียว เกลือ และงาขี้ม่อน ขั้นตอนการทำเริ่มจากนำข้าวเหนียวไปนึ่งให้สุก ระหว่างรอข้าวเหนียวสุก นำงาขี้ม่อนมาตำกับเกลือในครกมือตำข้าวให้มิกกลิ่นหอม ตักงาขี้ม่อนที่ตำจนละเอียดออก เทข้าวเหนียวนึ่งร้อนใส่ครกใส่สากมือตำให้ละเอียด ใช้มือพลิก/กลับข้าวเหนียวนึ่งในครกไปมา เมื่อตำจนละเอียดและข้าวเหนียวเริ่มเหนียวหนืด ค่อยเทงาขี้ม่อนลงไป ตำและคลุกให้เข้ากันในครก จากนั้นนำขึ้นมาวางบนภาชนะที่รองด้วยใบตอง ตัดแบ่งกินตอนร้อนๆ จะกินเปล่าๆ หรือกินกับน้ำตาลมะพร้าวหรือนมข้นหวานก็ได้ พอหมี่สีเริ่มเย็นขนมก็จะเริ่มแข็งตัว ชาวบ้านจะตัดแบ่งหมี่สีเป็นก้อนๆ เก็บไว้ เก็บได้วันถึงสองวัน พอจะกินอีกทีก็นำไปทอดในน้ำมันให้เหลืองกรอบ กินร้อน

เปล่าๆ หรือกับน้ำตาลมะพร้าวหรือนมข้นหวาน (ลัดดาวัลย์ ปัญญา2561)

ผ้าทอในชีวิต

โปว์ยังคงทอผ้าและจักสาน ในอดีตผู้หญิงทุกคนในหมู่บ้านต้องทอผ้าเป็น แม่จะสอนขั้นตอนต่างๆ ในการทอและเย็บผ้าให้กับลูกสาว เพื่อให้สามารถทอผ้าและเย็บเสื้อผ้า ย่อม เครื่องนุ่งห่มต่างๆ ให้กับสมาชิกในครอบครัว อดีตมีการปลูกฝ้ายเพื่อนำมาเป็นเส้นใยในการทอผ้า มีการใช้สิทธรมชาติที่ได้จากเปลือกไม้ต่างๆ มาย้อมเพื่อให้ผ้ามีสีสัน ในบริบทที่ความเจริญต่างๆ เคลื่อนเข้าสู่พื้นที่มากขึ้น ทุกวันนี้ แม่ผู้หญิงโปว์ยังคงทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนและเพื่อขายเป็นรายได้เสริม แต่มิได้หมายความว่าผู้หญิงโปว์ทุกคนจะสามารถทอผ้าได้เช่นในอดีต ปัจจุบัน พวกเขาไม่ได้ปลูกฝ้ายเพื่อทอผ้า แต่ซื้อเส้นใยฝ้ายจากโรงงานมาย้อมด้วยสีธรรมชาติจากเปลือกไม้ที่หาได้ในชุมชน หลากๆ ชุมชนเกิดการรวมกลุ่มของแม่บ้านเพื่อทอผ้าเพื่อการจำหน่าย เช่น กลุ่มสตรีกระเหรี่ยงทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านห้วยหินดำ กลุ่มทอผ้าบ้านป่าผาก ฯลฯ นอกจากจะสร้างรายได้ให้กับกลุ่มแม่บ้าน การผ้าทอดังกล่าวยังเป็นเครื่องมือเสริมพลังให้กับผู้หญิงในชุมชน

ส่วนของการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้หญิงโปว์สวมใส่เสื้อและผ้า นุ่งที่ออกไปในโทนแดง เด็กหญิงที่เริ่มโตเป็นสาว ต้องเปลี่ยนเครื่องแต่งกายจากชุดยาวทรงกระสอบสีขาว (ไซ่หะวะ) มาเป็นเสื้อและผ้า นุ่งสีแดง (ไซ่โห้ว) การเปลี่ยนมาใส่ชุดสีแดงนี้ไม่สัมพันธ์กับการแต่งงาน แต่สัมพันธ์กับสิริระของเด็กหญิงที่โตเป็นสาวและมีประจำเดือน การใส่ผ้า นุ่งสีแดงหรือสีสด เวลา มีเลือดประจำเดือนเปื้อน จะมองไม่ค่อยออกกว่าคือสีฟ้าหรือสีเลือด เมื่อผ้าเปื้อนก็สามารถหมุนขยับผ้าเพื่อซ่อนรอยเปื้อนได้ เสื้อและผ้า นุ่งของผู้หญิง มีลวดลายที่มีชื่อเฉพาะ กรณีลวดลายบนเสื้อของผู้หญิง อาทิ ฉะเชอเค่อ ฉะโด่มือ ฉะอยู่แบ และฉะควังไถ่ (ลายที่นิยมปักสำหรับเสื้อในพิธีแต่งงาน) ผ้า นุ่งของผู้หญิงหรือที่เรียกกันว่า “เหน่ง” ในภาษากระเหรี่ยง ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ เหน่งควัวไถ่ (ผ้าถุงส่วนบน) เหน่งหมี่ซ่า (ผ้าถุงส่วนกลาง) เหน่งค่อง

เถ (ผ้าถุงส่วนล่าง) ผ้านุ่งแต่ละส่วนจะมีลายเฉพาะและไม่นิยมนำลายผ้าถุงมาผสมกัน เช่น ไม่นิยมนำลายเหง่องผสมกับผุงเก่าเพื่อประยุกต์หรือปักในผืนเดียวกัน โดยชาวบ้านให้เหตุผลว่าไม่เห็นมีใครเขาทำกัน ชื่อลวดลายของผ้านุ่ง อาทิ เชือก่องลวย, เหง่อง, ลายเชอเออลาซิหน่อ/เชอโตเก้, ลายผุงเก่า, ลายเหง่องเก้, ลายกายเชิงเท็ง, ลายเหง่องฮาโปลว เป็นต้น ผู้ชายโปร้สวมใส่ใส่ร่งสีออกไปในโทนแดง ลายตารางกับเสื้อสีขาว หากเป็นผู้อาวุโสที่เคร่งครัดต่อข้อปฏิบัติจะใส่ใส่ร่งสีขาวหรือใส่ใส่ร่งสีขาวที่มีลายทางสีดำ ปัจจุบัน ชายและหญิงโปร้มักใส่ชุดโปร้แบบครบชุดในงานพิธีกรรมสำคัญ และงานที่ต้องแสดงอัตลักษณ์ของโปร้ เช่น งานแต่งงาน พิธีไหว้เจดีย์ งานทำบุญป่า ฯลฯ ส่วนในชีวิตประจำวัน ยังพบการใส่ชุดโปร้แบบครบชุดในผู้อาวุโสของหมู่บ้าน เจ้าวัดและแม่เจ้าวัด ส่วนชายและหญิงวัยกลางคนจะใส่เฉพาะใส่ร่งและผ้านุ่งโปร้กับเสื้อสมัยใหม่ คนวัยหนุ่มสาวและเด็ก ๆ มักใส่เสื้อฝ้ายสมัยใหม่และไม่ค่อยใส่ชุดโปร้ในชีวิตประจำวัน

บทส่งท้าย: ทิศทางที่น่าจะเป็นของการท่องเที่ยว วัฒนธรรมและชาติพันธุ์

กะเหรี่ยงโปร้ด่านช้างกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ คือ ภาพสะท้อนหนึ่งของการนำทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน ที่ในปัจจุบันบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ได้ง่ายขึ้น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ถูกตั้งคำถามมากขึ้นโดยผู้ศึกษาทางด้านวัฒนธรรม ถึงความจริงแท้ของวิถีทางวัฒนธรรม สิ่งของเหล่านั้นยังคงมีความหมายหรือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ หรือไม่ หรือแท้จริงการมีอยู่หรือการได้รับการฟื้นฟูขึ้นของวิถีทางวัฒนธรรมเพื่อการค้านั้น มีไว้เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว มากกว่าการยังคงมีความหมายหรือมีประโยชน์เพื่อการใช้สอยในชีวิตปัจจุบันของกลุ่มชาติพันธุ์ ในบริบทของการเป็นนักท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรม สิ่งนี้นักท่องเที่ยวจะช่วยทำให้ความ

หมายของวัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรมยังคงอยู่ ก็คือ การท่องเที่ยวอย่างผู้รู้และใส่ใจ ในความละเอียดอ่อนของแต่ละวัฒนธรรม ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวตระหนัก ได้เองถึงความเหมาะสมที่จะนำวัตถุประสงค์เหล่านั้นมาใช้ หรือควร ท่องเที่ยวอย่างไรในแบบที่จะไม่สร้างผลกระทบต่อวัฒนธรรมและชาติพันธุ์

ทิศทางที่น่าจะเป็นของการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ณ ชุมชนกะเหรี่ยงโปว์ด่านช้าง รวมถึงการท่องเที่ยววัฒนธรรมฯ ในวัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ พิจารณาในเชิงทฤษฎีว่าด้วยการจัดการวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยว โดย ชันญ์ วงษ์วิภาค (2559) ที่ให้ความสำคัญกับ 1) ศักยภาพในการรองรับ (carrying capacity) 2) ความจริงแท้ (authenticity) และ 3) ความยั่งยืน (sustainability) เผยให้เห็นว่า ในท่ามกลางความ ละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรมที่การท่องเที่ยวยังคงเคลื่อนเข้าสู่พื้นที่ชุมชน และทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต้องแสวงหา พื้นฟู และนำวัฒนธรรมของตนเองมา เป็นต้นทุนในการท่องเที่ยว การมีอยู่ของความเชื่อกับการพัฒนาที่สร้างรายได้ ถูกตั้งคำถามมากขึ้นว่า เจ้าของวัฒนธรรมควรจัดการเช่นไรในสถานการณ์ นี้ และนักท่องเที่ยวและผู้จัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ควรจัด วางท่าทีของตนเองอย่างไร ทางออกหนึ่งที่น่าจะเป็นได้ ที่ยังคงทำให้ท่อง ถิ่นสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ไปพร้อมๆ กับความรู้สึกที่ว่าพื้นที่ ส่วนตัวและชุมชนไม่ได้ถูกล่วงล้ำ ผู้เขียนเห็นว่า คือ การออกแบบข้อปฏิบัติ ว่าด้วยการท่องเที่ยวในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์/ในพื้นที่ทางความเชื่อและ พิธีกรรม ที่สามารถสะท้อนความต้องการของผู้คนในชุมชน อันจะนำมา ซึ่งการเปิดรับและความรู้สึกดีๆ ที่มีต่อการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว รวมถึงนักท่องเที่ยวก็ได้เรียนรู้และสามารถจัดวางท่าทีที่เหมาะสมและสะท้อน การให้เกียรติกับผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม/พื้นที่ท่องเที่ยว และสามารถ ออกแบบข้อปฏิบัติว่าด้วยการท่องเที่ยวในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์/ในพื้นที่ ทางความเชื่อและพิธีกรรมได้อย่างเหมาะสม

คำตอบที่ได้ที่น่าจะทำให้การท่องเที่ยววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ในภาพ กว้างเป็นไปในทิศทางที่ไม่สร้างผลกระทบให้กับชุมชน ทั้งในกายภาพและจิต

วิญญูณ ทั้งยังมีมิติของการอำารรักษาและสร้างควมยั่งยืน ผู้เขียนเสนอให้
นักทอ่งเทียวควรตระหนักใน 1) ชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มีนัย
ของการเป็นพื้นที่ส่วนตัว นักทอ่งเทียวควรทำความเข้าใจในความแตกต่าง
หลากหลายอย่างให้เกียรติ ไม่ดูถูก ไม่มีวิพากษ์วิจารณ์ในความแตกต่างเหล่านั้
นั้ 2) บทบาทของนักทอ่งเทียวในการทอ่งเทียววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ คือ
การเป็นผู้ศึกษาในความเหมือนและแตกต่างทางวัฒนธรรม นักทอ่งเทียวจึง
ต้องแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่/กลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ เพื่อให้พอมีข้อมูลที่จะ
เป็นประโยชน์ในการศึกษาหรือทอ่งเทียว และ 3) ในพื้นที่ทางควมเชื่อและ
พิธีกรรม ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนตัวของผู้คนและชุมชน นักทอ่งเทียวจะต้องคำนึง
ถึงควมละเอียดอ่อนเหล่านั้ การทอ่งเทียวในพื้นที่เหล่านั้จึงต้องได้รับการ
อนุญาตจากเจ้าของวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังมีข้อเสนอไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น เจ้าของ
วัฒนธรรม และผู้จัดการทอ่งเทียว ไม่ว่าจะเป็นภาคเอกชนหรือหน่วยงานของ
รัฐ ว่าควรตระหนักถึง 1) การพัฒนาการทอ่งเทียววัฒนธรรมและชาติพันธุ์
มิใช่แค่การค้นหา/ฟื้นฟูวัฒนธรรม และการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
ที่จะทำให้ชุมชนมีวัตถุ/สินค้าทางวัฒนธรรมไว้ตอบสนองหรือดึงดูดให้นัก
ทอ่งเทียวเข้ามาเทียวชุมชนมากขึ้น ชุมชน/กลุ่มชาติพันธุ์ควรยอมรับใน
ควมเปลี่ยนแปลง การยังคงอยู่ การหมดหายไปของวัฒนธรรม และหิยบ
สภาพการณ์ในปัจจุบันมาเป็นจุดขาย เพราะสิ่งเหล่านั้คือชีวิตในควม
เป็นจริง การทอ่งเทียววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ แท้จริงคือการศึกษาและ
ทำความเข้าใจในชีวิต มิใช่การศึกษาชีวิตที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นหรือฟื้นฟูขึ้นมา
อย่างไม่มีควมหมายอย่างแท้จริงกับเจ้าของวัฒนธรรม 2) ผู้ประกอบการ
หรือผู้จัดการทอ่งเทียว ต้องทำให้ควมหมายที่แท้จริงของการทอ่งเทียว
วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ที่เน้นการเรียนรู้ในความเหมือนและแตกต่างทาง
วัฒนธรรม ที่มีใช้การแสวงหาควมสนุกสนานหรือตอบสนองควมต้องการ
'แค่ได้มาสัมผัส' ส่งผ่านไปสู่การรับรู้ของนักทอ่งเทียวมากขึ้น ซึ่งนั่นจะทำให้
การทอ่งเทียววัฒนธรรมและชาติพันธุ์ อยู่ใน 'ศักยภาพที่ชุมชนรองรับได้'

มีส่วนช่วยในการธำรงรักษา ‘ความจริงแท้’ และสร้าง ‘ความยั่งยืน’ ให้กับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ และ 3) ความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่เจ้าของวัฒนธรรม ผู้จัดการท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ สามารถสังเกตเห็นได้ ซึ่งนั่นเป็นสิ่งที่น่าจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถแสวงหาหนทางในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้ทันอาทิ การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว การให้ข้อมูลเพื่อคัดกรองนักท่องเที่ยว สร้างกฎเกณฑ์ในการควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และมีการบังคับใช้กฎเกณฑ์ว่าด้วยการท่องเที่ยวนั้นๆ อย่างเคร่งครัด การคงความจริงแท้ของวัฒนธรรมที่จะนำมาเสนอให้นักท่องเที่ยว ซึ่งนั่นจะช่วยลดหรือยืดเวลาเสื่อมของวัฒนธรรมที่นำมาเสนอขายได้ หรือนำความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยวคืนมา

บรรณานุกรม

- กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และ ศรันยา แสงลี้มสุวรรณ, 2555. “การท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน (Sustainable cultural heritage tourism).” *วารสารนักบริหาร* 32 (4): 139-146.
- นัฐวุฒิ สิงห์กุล และ วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์, 2562. *พลวัตชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงภาคตะวันตกของไทย ระยะที่ 1 พื้นที่ศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี อุทัยธานี และนครสวรรค์*. กรุงเทพฯ: ชุดโครงการศึกษาวิจัยพลวัตของชุมชนชาติพันธุ์เพื่อการสร้างแผนที่วัฒนธรรมมีชีวิต ปีที่ 1 (พ.ศ.2562), สนับสนุนทุนวิจัยโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สภาปฏิรูปแห่งชาติ, 2558. *วาระพัฒนาที่ 1: การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ, 2554. *การใช้ภาษาและทัศนคติต่อภาษาและการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____, 2556. *การพัฒนาการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ไทยโขง : โครงการวิจัยชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวชาติพันธุ์*. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สัมภาษณ์

- ชนัญ วงษ์วิภาค, 2559. *นักมานุษยวิทยาจากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร*. สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม.
- ลัดดาวัลย์ ปัญญา, 2561. *กะเหรี่ยงไปบ้านห้วยหินดำ ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี*. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม.
- _____, 2562. *กะเหรี่ยงไปบ้านห้วยหินดำ ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี*. สัมภาษณ์, 13 มีนาคม.
- วันดี เมืองแก่น, 2562. *กะเหรี่ยงไปบ้านห้วยหินดำ ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี*. สัมภาษณ์, 14 มีนาคม.
- สุดา กองแกง, 2562. *กะเหรี่ยงไปบ้านห้วยหินดำ ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี*. สัมภาษณ์, 13 มีนาคม.

ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- Nature and characteristics of cultural tourism*, 2016. Retrieved November 3, 2016, from <http://www.montana-vidin-dolj.com/en/publications/?NewsId=3>

Csapó J., 2012. **The role and importance of cultural tourism in modern tourism industry.** Retrieved October 11, 2016, from <http://www.intechopen.com/books/strategies-for-tourism-industry-micro-and-macro-perspectives/the-role-and-importance-of-cultural-tourism-in-modern-tourism-industry>